

מראי מקומות - יבמות

ק"ז.

ג. והלא מספר כתובה נלמוד

ויש לעי' בגדר הדברים, דכפשוטו לכאו' י"ל דהוי כמתנה מתחלה, דאם יהי' לה היתר נישואין, אפי' אם אינו מיוסד על מיתתו האמיתית, מ"מ כיון שיש לה היתר בפועל להנשא לאחר, ממילא יש לה כתובה. אבל כ' בקובץ הערות דא"א לומר כן, שהרי מצינו לענין ה' שבועות העדות דחייב שבועות העדות לגבי עדות מיתת הבעל משום הכתובה. ואם באמת מה דחייב כתובה הוא רק משום דהתנה ליתן לה הכתובה, א"כ ודאי אין לחייב העד קרבן משום זה, שהרי באמת אין עדותו מה שתגבה לה כתובתה, אלא משום תנאי שהבעל עשה עמה, אבל בעצם אין שייך למיתתו. וביאר ר' אלחנן דהחילוק בין נחלה לכתובה תלוי ביסוד של פלגין נאמנות. שהרי ודאי יש לנו מושג דיכולין לקבל עדות העד לגבי דבר א', אבל לא לגבי דבר אחר, ואף דבאמת זה סתירה, מ"מ יכולין לפלוג הנאמנות. אבל זהו רק היכא דהשני דינים אינם תולדה א' מחבירו, כמו בנחלה והיתר נישואין, אלא ששניהם תלויים בדבר א', אז יכולין לפלוג נאמנות העד. אבל כתובה אינה תלויה במיתת הבעל, רק תלויה בהיתר שלה לינשא, ואם מקבלין העדות לגבי הא דיכולה לינשא, בזה לא אמרי' הכלל דפלגין נאמנות, דא"א להפריד שני דינים אלו, ואם מקבלין עדותו לגבי הא דמותרת לינשא, ממילא צריכין אנו לקבל עדותו לחייבו כתובה.

ד. הם דרשו מדרש כתובה, וכו'

יש לעי', הא לפי תוס', אף לפי חזרת ב"ה לא חזרו לדרוש מדרש כתובה, אלא מודו משום הק"ו, וא"כ אולי גם לא ידרשו מדרש תורה. אולם ע' בערוך לנר (ד"ה במתני') שנקט לדבר פשוט דאף קודם חזרת ב"ה דרשו מדרש תורה (וא"כ י"ל דאף אם הם דרשו מדרש כתובה לא שייך אלא לב"ש, אבל הא דאנחנו דורשים מדרש תורה אתי ככ"ע).

ה. אדעתא דכתובה אתאי

פרש"י דבעינן עדים לאפוקי ממונא. והק' הריטב"א, מ"מ נהמני' אנו על הנשואין מיהת, ולא נדרוש לה מדרש כתובה (ולכאו' ק', איך הבין הריטב"א הדין דאין גובין כתובתה, הרי אף אי אמרי' דהיכא דהיא באה בשביל הממון אין יכולין רק לגבות הכתובה, משום דכל הנאמנות של ע"א הוא רק לגבי נישואין, עכ"פ כשהתירה למה לא נדרוש מדרש כתובה. ובאמת גם דברי פרש"י ק', דכ' דלאפוקי ממונא סהדי בעינן, ומשמע דזהו העיכוב, מה דבעינן סהדי לאפוקי ממונא, ושפיר הק' הריטב"א עליו דא"כ ליהמני' לגבי נישואין, דבזה לא בעינן ב' עדים). ותי' לא המנוה אלא היכא דבאה בשביל היתר נישואין, ומשום עגונא הקלו. ועוד תי' דכל ההימנותא דדייקא ומנסבא הוא משום שהחמרת עליה בסופה, אבל זו שעיקר כוונתה משום המשך בעמוד הבא

א. מצינו שאין האחין נכנסין לנחלה על פיה

ולכאו' עדיין לא תי' הקו', אם התירו ממון הקל, לא התירו ערוה החמורה ואף למש"כ רש"י דמשום עיגונא אקילו בה רבנן, זהו הביאור למה נחמיר עליה בסופה כדי להקל עליה מתחלה, אבל עכשיו דבאמת החמירו בסופה, א"כ לכאו' מסברא יש להקל עליה בתחלה, ולא משום דבעגונא הקילו. ובשלמא לשי' התוס' (פח.) דכל ההיתר לעולם הוא משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, א"ש, ד"ל דבאמת אין סברא להתיר מן התורה, וא"כ לא התירו אלא האיסור משום עגונא, ולא הממון. אבל להראשונים דס"ל דבאמת מותר מן התורה ע"י עדות העד, א"כ למה באמת אינה נאמנת גם לענין כתובתה. ואולי צ"ל, דאפי' אם מדאורייתא נאמן הע"א דמת בעלה, עכ"פ מדרבנן הי' לחז"ל לפסול עדותו, וע"ז באה התשובה משום דבעגונא אקילו בה רבנן, וא"כ שפיר י"ל דלגבי כתובה לא הקילו (אולם מדברי רש"י משמע דבכתובה אינו נאמן מן התורה, ואולי ס"ל כתוס' הנ"ל בענין נאמנות הע"א בכלל).

וע' בשו"ת תשב"ץ (ס"י פ"ג) דכ' להעמיד משנתנו דמייירי דוקא בהיא עצמה מעידה, או בציור דעד מפי עד, וכדו', ולא מפי עד א' רגיל. וביאר [בדעת הרמב"ם] דנאמנות של ע"א הוא משום מלתא דעבידא לגלוי, ובאמת נאמנות זו מהניא ג"כ לענין ממון, ושפיר יורדין האחין לנחלה ע"פ העד אחד. ורק במקום שצריך לנאמנות שלה, דאז באמת אינה נאמנת אלא משום דבעגונא אקילו בה רבנן, ובאמת נאמנות זה מדרבנן הוא. (ובזה אולי יש ליישב הקו' על הראשונים הנ"ל, ד"ל דמה דס"ל להני ראשונים דנאמנות של העד אחד מהני מן התורה, אולי י"ל דזהו בע"א רגיל, אבל בדידה אולי כ"ע מודו דאין הנאמנות אלא מדרבנן, וצ"ע בזה). אולם לדינא כ' בהגהות רעק"א (חומ"מ רפ"ה, ב') דרוב הפוסקים אינם סוברים כדברי התשב"ץ, אלא דאף בע"א אין האחין יורדין לנחלה.

ב. והלא מספר כתובה נלמוד

ויוצא שיש ב' טעמים למה ס"ל לב"ש דגובה כתובתה ע"י העד שמעיד על המת. וע' בתוס' דהק' דהא אי' בכתובות דב"ה לא סברי להא דדרשי' מדרש כתובה. ובתי' ראשון כ' דאה"נ, חזרו ב"ה משום הק"ו, ובתי' שני כ' דאולי באמת חזרו משום מדרש כתובה. וכ' הבית שמואל (י"ז, קכ"ט) בשם הר"י לבית לוי דבאמת יש נפק"מ לדינא בין הטעמים. דאם הטעם הוא משום דאם מתירין ערוה חמורה כ"ש דמוציאין ממון הקל, לפ"ז יוצא דאפי' לגבי תוספת כתובה יהי' נאמן וגובין. אבל אם טעם הדבר הוא משום דדורשין ספר כתובתה, א"כ אין גובין אלא עיקר כתובתה ולא תוספת, דבתוספת לא נאמר נוסח זה.

מראי מקומות - יבמות

ק"ז. (המשך)

יבמתה מעידין לה, ואע"ג דאימא שלהן סניא לה, לא חיישינן לזה, ואף דמספקא לן בגמ' דלמא טעמא דבת חמותה משום דאיכא אימא דסניא לה, ר"ל משום דאיכא תרתין, גירסנא דאמה וגם הא אימה סניא לה, אבל להא דאימא סניא לחוד אין לחוש. אולם ע' מאירי שהביא שאלת הגמ' לענין בת חמי, וכ' דאף דבגמ' לא אפשיטא, מ"מ מסתבר דבת חמיה אסורה להעיד, משום דעיקר הטעם משום גירסנא, דאם הטעם הי' משום דנגררת אחר אמה, הרי הי' לו למנות ג"כ בת צרתה ובת יבמתה. ומדברי המאירי מבואר דלפי הצד דמשום דנגררת אחר אמה, גם היכא דאין שייך גירסנא יהי' אסור.

ז. והכא ליכא אימא דסניא לה

יש לעי', הא לכא' עדיין שייך סברת הגמ' לענין אביה, דאיכא אביה דסניא לה, וא"כ הבת שונאתה משום זה. וכ' בשו"ת מהרי"ט (ח"ב, אה"ע, סוף סי' לא) להוכיח מכאן דבאמת חמיה נאמן עלי', דאין שייך השנאה דאי' אצל חמותה, דהא היא אינה אוכלת גירסנא דחמיה אלא לאחר מותה, ולכן לא אכפ"ל, משא"כ בחמותה, אף בחייה שייך שתאכל גירסנא שלה, אם מת חמי' ובנו [שהוא בעלה] יורש נכסיו, וא"כ נמצא שהכלה אוכלת גירסנא דחמותה בפניה. וע"ע בשלטי גבורים (מג: בדפי הרי"ף, אות ד'), שג"כ כ' דהזכרים שהם דומים לנשים נאמנים (ולכא' אינו משמע דס"ל כטעם המהרי"ט, דהא לכא' אי"ז שייך בכל הזכרים, ומשמע דס"ל דבין הנשים יש שנאה טפי מבין הזכרים להנשים. ואולי הי' שייך לדחות ראיית המהרי"ט, דלעולם י"ל דגם הזכרים אינם נאמנים, אלא דבת חמי' אינה כ"כ מקורבת לאביה כמו לאמה, וא"כ השנאה שיש לאביה לא נכנסה בלבה כמו השנאה שיש לאמה על אחה, וצ"ע בזה).

י. בדברי תורה כתיב

פרש"י, לפי פנים ולב שאתה נותן לתורה לבך עומד לך להעמיד גירסא, אם יגעת בה תמצא אם לא יגעת לא תמצא. וכפשוטו כוונתו לגמ' מגילה (י) אם אומר לך יגעת ומצאתי וכו'. אבל לכא' תמוה, דהגמ' שם סיימה דלא אמרן אלא לחדודי, אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא. ולשון רש"י כאן "להעמיד גירסא" משמע דכוונתו כמו הגמ' שם לאוקמי גירסא, ושם מבואר דאינו תלוי ביגיעה אלא בסייעתא דשמיא (ואפי' אי אמרי דגם צריך יגיעה כדי לאוקמי גירסא, אבל לכא' עכ"פ אין להביא ראי' מגמ' שם לענין זה), וצ"ע.

כתובה, אולי לא תנשא ולא מיקלקלא וגובה כתובתה שלא כדין ובעדות שקר. (אולם עדיין צע"ק, דא"כ למה אין מתירין אותה להנשא, הלא אם נשאת ודאי אין שייך החשש, דאז ודאי דייקא ומנסבא. וי"ל, דכיון דאנו מתירים אותה להנשא ע"פ מה שלא דייקא מתחלה, אין סברא דאח"כ דייקא כ"כ, ואולי תלך ותנשא בלי שום דקדוק, א"נ, בזה אמרו לא פלוג, דהיינו דכל מי שבאה בשביל הממון, אפי' אם אח"כ החליטה לינשא, מ"מ כיון דמעיקרא אין מאמינים לזה העדות, כיון שאין דייקא עמה, ה"ה דאח"כ אין נאמנים).

ו. הכל נאמנים להעידה, חוץ מחמותה, וכו'

ע' בשו"ת רעק"א (רכ"ב, ב' ואילך), שכ' לדון בהא דנשים אלו אינן נאמנים, האם זה משום דרוצים בתקנת עצמן, דהיינו, דע"י דמקלקלת אשה זו, לא תהי' לה עוד לצער. כגון חמותה, ששונאת כלתה משום דאכלה עמל בנה, לזה רצונה לאוסרה על בעלה שהוא בנה להפרידה ממנו, וכן צרתה, רצונה להפרידה מבעל זה דלא תהי' עוד צרתה שלא תצער אותה. או דלמא, לעולם משקרת כדי לקלקלה בידי אדם כדי שכל החומרות ינהגו בה, ולא משום דע"י יהי' פירוד ביניהן, אלא דמשום השנאה רוצה לנקום בה. וכ' רעק"א להוכיח כצד הב', דאם עיקר הטעם הוא משום הפירוד, א"כ למה נאמנת להביא גט ממדה"י (כדאי' בגיטין כג:), נהי דאם אתי בעל ומערער אינו נאמן, ולא תהי' מקולקלת בידי אדם, מ"מ תהי' מופרדת מבעל זה לעולם מדין מחזיר גרושתו משנשאת, וא"כ ניחוש לזיזתא כדי להפרידה מבעלה, אע"כ דעיקר החשש הוא משום נקמה. אולם ע"ש בהמשך דהק' ע"ז, דהא סכ"ס יש לה נגיעות גדולה להפריד אשה זו מבעלה, וא"כ למה לא ניחוש גם לטעם זה. וע"ש שכ' דבאמת גם לטעם זה חיישינן לענין הבא ממדה"י, ורק לענין חשש זיזתא, שהוא חשש רחוק, ומעיקר הדין אמרי' דעדות בשטר כמי שנחקרה עדותו בב"ד, בזה לא חיישינן אלא משום חשש נקמה.

ז. ויבמתה

ע' במשנה למלך (גירושין י"ב, ט"ז), שכ' להסתפק בהא דיבמתה אינה נאמנת, האם זה רק היכא שאין לא' מהם בנים, אבל היכא שיש לשניהם בנים, נאמנים, לפי ששוב א"א להם להיות צרות להדדי, או דלמא, עדיין יש לחוש שמא גם הבנים ימותו, ויעשו צרות, א"נ דלא פלוג רבנן בתקנתם.

ח. טעמא דבת חמותה משום דאיכא אימא דסניא לי'

הביא הפתחי תשובה (י"ז, כ"ח) מהמהר"ש דבת צרתה ובת